

Verslag van de lezing: 'Joodse genealogie in Rijnland voor de burgerlijke stand'

Door: Jan Leeuwenhoek

10 april 2018

De heer Bremer maakt deel uit van de Nederlandse Kring van Joodse Genealogie. In zijn aftrap geeft hij aan dat er eigenlijk geen Joodse genealogie is. Het is 'gewone' genealogie, maar er zijn wel veel specifieke kenmerken. Dat geldt bijvoorbeeld voor naamgeving. Hij heet zelf Awraham ben Leib = Abraham van Levie = Albert de zoon van Louis.

In de BS is hij Albert Bremer, wonend in Alphen aan den Rijn vanaf 1980 en hij is afkomstig van Amsterdam. Vanaf 1996 is hij met genealogie bezig.

De eerste joden in ons gebied zijn waarschijnlijk met de Romeinen meegekomen. In 1295 is er een acte in Maastricht waarin voor het eerst sprake is van een jood. In de 14e eeuw was er de eerste Jodenvervolging in Nederland. Ze werden ervan beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor de pestepidemie.

In de 17e eeuw kwam een grotere groep joden naar Nederland vanuit Zuid-Europa, zg. Sefardische joden. Meest kwamen ze uit Portugal. Ze kwamen als christen binnen (dat moesten ze formeel zijn in Portugal) en in ons land, meest Amsterdam, kon men het Joodse geloof weer belijden. In het kielzog van de Portugese joden kwamen joden uit Oost-Europa, Asjkenazim (Hoog Duits), naar ons land. De laatste waren meest arm en economische vluchtelingen. De Portugese joden waren meest welvarend en werden in Portugal vervolgd.

In Amsterdam staan twee mooie synagogen; de Portugese en de Hoog Duitse. Deze zijn te bezoeken. Voor de heer Bremer is bijzonder dat zijn grootvader de kroonluchters heeft gemaakt in de Portugese synagoge. De grote begraafplaats voor Portugese joden is gelegen in Ouderkerk aan de Amstel en die van de Hoog Duitse joden in Muiderberg. Er was ook een grote begraafplaats in Zeeburg, maar die is gesloten en deels verplaatst naar Diemen vanwege aanpassingen in de weginfrastructuur.

Op nr. 2 de Grote Synagoge, op nr. 4 de Nieuwe Synagoge; rechts ingang Waterlooplein met Mozes en Aaronkerk. Op de achtergrond de Zuiderkerkstoren. Ca. 1900. Beeldbank archief Amsterdam

Weliswaar hadden joden relatief, t.o.v. andere landen, vrijheid in ons land, maar formele rechten hadden ze tot eind 18e eeuw niet, geeft de heer Bremer aan. Ze hadden geen toegang tot gilden; alleen vrije beroepen stonden voor hen open. Men zat vaak in de handel, ook in de diamantbewerking. In 1796 was er de Felix Libertate, een oproep voor gelijke rechten. Op 15 december 1808 werd een decreet voor gelijkstelling getekend door Lodewijk Napoleon. Eindelijk was die er.

Het was een gesloten gemeenschap, waar je nauwelijks van buiten uit kon toetreden. Als we kijken naar genealogie: er waren alleen patroniemen, de kerkelijke naam. Kerkadministratie was er nauwelijks. Het joods zijn gaat via de moeder. Als alleen jouw vader jood is, dan kan je niet toetreden tot de joodse gemeenschap. Religieuze rollen lopen wel via de vaderlijke lijn.

Kijken we naar de regio Rijnland: Daar waren kleine groepen joden. In 1625 kwamen in Den Haag de eerste Sefardische joden en vanaf 1670 de eerst Asjkenazische joden. In 1669 trok Baruch Spinoza naar Den Haag waar hij tot zijn dood in 1677 bleef wonen. In 1723 werd in de Wagenstraat de Hoog Duitse synagoge ingewijd. Die is er nog, maar het is nu een Turks-religieus gebouw, waarbij de joodse elementen van het gebouw zoveel mogelijk bewaard zijn. De in 1726 ingewijde Portugese synagoge is nog steeds als zodanig in gebruik. In 1727 wees het stadsbestuur van Den Haag de Voldersgracht aan als

handelsplaats/markt. De Haagse jodenbuurt ontstond daar omheen. Begin 19e eeuw was Den Haag de derde grootste joodse stad van Nederland, na Amsterdam en Rotterdam.

Leiden heeft lang joden geweerd geeft Bremer aan. Ze kregen geen toestemming om binnen de stadsmuur te wonen. In 1714 kreeg de eerste jood het poorterschap. In 1720 werd bij het blauwe bolwerk (bij de sterrenwacht) een bescheiden joodse begraafplaats aangelegd. Piet de Baar voegt -uit de zaal- toe, dat het hierbij gaat om de berm tussen het water van de Witte singel en de stadsmuur. Sinds 1762 is er een synagoge aan het Levendaal. Daar worden nog steeds diensten gehouden; maar niet meer structureel op de sabbath. Bij de ramp met het kruitschip is het meeste van de joodse administratie verloren gegaan.

Kijken we naar Alphen/Aarlanderveen/Oudshoorn: voor het eerst wordt er in 1695 in de archieven melding gemaakt van een jood nl. van 'Elias de Joot' die in de armenrekening van Oudshoorn voorkomt. Vanaf de 18e eeuw is er in de archieven meer te vinden over joden. Enkele joden werkten bij kaasboeren. Ze gebruikten een ander stremsel, waarmee in Aarlanderveen koosjere kaas werd gemaakt. In Alphen was er vanaf 1760 een huiskamersynagoge. De Israelische gemeente in Alphen is opgericht in 1802 en in 1830 werd de synagoge ingewijd. Dit houten gebouw is verbrand in 1890.

Archieven met informatie over joden zijn er bij het Nederlands Israëlitische Genootschap in Den Haag en Leiden. Dat betreft meest recente verzamelingen. In de stadsarchieven van Den Haag en Amsterdam is veel te vinden. De gegevens uit Alphen liggen meest in Amsterdam. Het notarieel archief van Den Haag bevat ook veel gegevens.

Bij de bronnen zijn de besnijdenisboekjes belangrijk. Deze zijn meest in het Hebreeuws. Sommige zijn vertaald; echter nog niet bij de Rijnlandse boekjes. Er zijn ook huwelijksboekjes in het Hebreeuws, soms ook huwelijkscontracten bevattende. Het register van naamsaanneming van 1811 is ook een belangrijke bron.

Een specifiek punt bij onderzoek is de jaartelling. Het joodse jaar is

3760 hoger. Het jaar 2018 is dus 5778. Dat moet je weten als je naar grafstenen kijkt. Meest is er sprake van het hebreuws of jiddisch. Maar soms werd er ook in het latijnse schrift geschreven nl. Ladino bij Portugezen.

Een rijke bron zijn acten van bekendheid, waarbij een aantal getuigen aangaf betrokkene te kennen inclusief de naam. Vaak zijn deze acten als huwelijksbijlage opgenomen (dus na 1811).

Begraafregisters zijn te vinden op www.joodsebegraafplaats.nl (bijv. voor Scheveningen volledige gegevens). Informatie over grafstenen is te vinden bij www.stenenarchief.nl. Hier zitten ook foto's bij en genealogische gegevens. Vrijwilligers vullen dit. Men zit nu op de helft na 12 jaar werk van vrijwilligers, waaronder Albert zelf. Na vertaling van de grafstenen worden de gegevens opgeslagen bij www.Akevoth.org. Het oogmerk van die site is om in de database alle gegevens over een persoon uit verschillende bronnen op te slaan. Zelf doet Albert Bremer ook veel onderzoek, wat te vinden is op zijn site www.Geni.com.

Boeken: Handleiding Joodse Genealogie (Spaan-van der Bijl) en Joods Nederland (Stoutenbeek).

In de vragenronde wordt geïnformeerd naar joodse slagerijen. Albert Bremer geeft aan dat die er nauwelijks meer zijn in Nederland. Meest wordt het vlees uit Antwerpen betrokken.

Gevraagd wordt of je onderscheid kunt zien in de archieven tussen liberale en orthodoxe joden: dat is niet het geval.

Hans Endhoven geeft nog aan dat er in de studiezaal van het Leidse archief gegevens staan over joodse families, die door het echtpaar Zegveld-Regeer destijds zijn samengesteld.

Jan Tolboom dankt Albert Bremer hartelijk voor zijn interessante lezing!